

vált Science Reference Library néven. Az így létrejött két nemzeti könyvtárból álló bonyolult rendszert a British Library fogalommal jelölik. Működését kislétszámú tanács irányítja.

A nemzeti könyvtárak akkor tudják majd igazán betölteni koordináló szerepüket az országos könyvtári rendszerben, ha rátérnek a gépesítés és automatizálás útjára, mindenekelőtt a számítógépek használatára.

A bolgár nemzeti könyvtár végül elégedett lehet működésével és eredményeivel, mert egyike azon kevés könyvtárnak, amelyek a nemzeti könyvtár optimális modelljének szinte minden feladatát vállalják és teljesítik.

A Német Szövetségi Köztársaság kormányának programja az információ és dokumentáció színvonalának emelése érdekében

A szövetségi kormány 1974 decemberében a tájékoztatási és dokumentációs tevékenység színvonalának emelése érdekében átfogó programot hagyott jóvá (I+D-program), amelynek teljesítéséhez 1977-ig mintegy 440 millió DM támogatási összeget szavaztak meg. A Nachrichten für Dokumentation c. folyóirat (1975. 2. no. 41-46. p.) közölte a program rövidített változatát (Programm der Bundesregierung zur Förderung der Information und Dokumentation), melyet SZINAINÉ LÁSZLÓ Zsuzsa tömörített.

A ma embere számára nélkülözhetetlenek a tudomány és a technika, a gazdaság, az államigazgatás és a politika különféle területeiről származó információk. Az információáramlat növekedéséből adódó tájékoztatási problémák napjainkban csak állami támogatással oldhatók meg. A tájékoztatás fő problémái korunkban: a fokozódó irodalomáradat (évente világszer- te mintegy 2 millió tudományos és műszaki jellegű folyóiratcikk, kb. 2 millió szabadalom, monográfia, kutatási és vállalati irodalom, disszertáció, stb. lát napvilágot, az évi növekedési ráta 7%); a publikációk csökkenő aktualitása (az új eredmények megjelenéséig sok idő telik el, könyvek- nél, kézikönyveknél sokszor 3 év; a tudományos és műszaki irodalom gyorsan elavul - pl. a természettudományos irodalom értékének felére csökkenése 5 év); nyelvi korlátok; ballasztinformációk (a kevés új információt tartalmazó források).

Létrejöttek azok a speciális létesítmények, melyek a bel- és külföldi tájékoztatási anyagokat beszerzik, feldolgozzák és az egyének ill. intézmények információigényének megfelelően tájékoztatást nyújtanak a legújabb ismeretekről. Az NSZK-ban néhány központi infrastrukturális létesítmény mellett csaknem 200 tájékoztatási és dokumentációs szerv működik, szolgáltatásaik teljes egészében vagy részben hozzáférhetőek a nyilvánosság számára. Ezek a szervek egymástól függetlenül keletkeztek, többségük a kutatóhelyek, hatóságok, gazdasági és oktatási intézmények, szövetségek stb. kiegészítő létesítményeként működik, általában szűken meghatározott

szakterületre specializálódtak, sok esetben hagyományos eszközökkel és módszerekkel dolgoznak, néhány fontos szakterületen pedig teljes egészében hiányoznak a megfelelő tájékoztatási intézmények.

A tájékoztatásügy fejlesztésének fő akadályai: a dokumentációs és tájékoztatási létesítmények szerkezeti sokfélesége, eltérő teljesítőképességük; a dokumentációs és könyvtári szolgáltatások között hiányzó együttműködés; a modern technikai eszközök hiánya; jelentős kutatási és fejlődésbeni lemaradás a tájékoztatás és dokumentáció területén; a képzett szakemberek hiánya. Ugyanakkor az elégtelen információellátás következtében növekszik az információs hézag, kihasználatlanul maradnak értékes ismeretforrások, párhuzamos munkák folynak, csökken a kutatás és a fejlesztés produktivitása, késedelmet szenvednek az ujitások, az államigazgatásban, jogalkotásban, a parlamentben és a gazdasági életben pedig a tervezési és döntési folyamat kerül hátrányos helyzetbe. Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy csak régiók fölötti bázison alapuló átfogó intézkedések és a nemzetközi együttműködésben való részvétel biztosíthatnak kiutat a jelenlegi helyzetből.

A PROGRAM CÉLJA

A program megvalósításával olyan tájékoztató szolgálatot kell kialakítani, amely a növekvő tudományos eredményeknek és a társadalom fokozódó információszükségletének egyaránt megfelel.

Célok

- a kutatás, a fejlődés és a képzés hatékonyságának növelése;
- a gazdasági és műszaki teljesítő- és versenyképesség növelése, hozzájárulás a munkahelyi feltételek javulásához;
- a parlament, a kormány, az államigazgatás és a jogalkotás tervezési és döntési tevékenységének támogatása;
- az állampolgárok és a társadalmi csoportok jobb információellátása.

Tájékoztató szolgáltatások

- valamennyi releváns szakirodalom nyilvántartása; gyors irodalomellátás - a fordításokkal bezárólag;
- az ismereteknek és tényeknek gyors és koncentrált közvetítése, főleg kutatási jelentések és adatgyűjtések formájában; gyakorlatra orientált információközvetítés és tanácsadás; a releváns információk feladatra szabott kiválasztása és előkészítése;
- a szakmai információk rendelkezésre bocsátása általánosan érthető és könnyen hozzáférhető formában.

A program szerkezeti koncepcióból és akcióprogramból áll.

A szerkezeti koncepció magába foglalja a szövetségi kormány elképzeléseit a tudományos-műszaki szakmai tájékoztatási rendszer távlati alapszervezetéről és az ehhez szükséges infrastruktúráról.

Az akcióprogramnak (szakmai- és pénzügyi tervezés) biztosítani kell az egyes tájékoztatási és dokumentációs erők fokozatos beilleszkedését a szerkezeti elképzelésbe; az alapok megteremtését a tudományos-műszaki

tájékoztatási rendszer átfogóbb, teljesítőképesebb kiépítéséhez; a nemzetközi dokumentációs és tájékoztatási feladatok teljesítésének előfeltételeit.

A PROGRAM TERVEZÉSE

A tervek szerint 16 szakmai tájékoztatási rendszer kiépítésére és működtetésére kerül sor, előreláthatólag a következő területeken: egészségügy, orvostudomány, biológia, sport; táplálkozástudomány, mező- és erdőgazdaság; kémia; energetika, fizika, matematika; kohászat, anyag- és fémkitermelés és feldolgozás; nyersanyagkitermelés és geotudományok; közlekedés; területrendezés, építésügy, városépítés; fogyasztási javak; gazdaság; jog; művelődés; társadalomtudományok; szellemi tudományok; külföldi hírek; elektrotechnika, finommechanika, gépgyártás.

A szakmai tájékoztató rendszereknek össze kell fogniuk a hozzájuk tartozó dokumentációs egységeket, a központi szakkönyvtárakat, valamint a tudományos fordító szolgálatokat egy nagyobb, régiók fölötti egységbe. Minden rendszer magját olyan szakmai tájékoztatási központnak kell alkotnia, amely vagy önállóan biztosítja az információszolgáltatást, vagy a kutatási létesítményekkel és szakmai intézményekkel való szerződések alapján decentralizáltan hajtja végre a feladatokat. A központnak kell foglalkozni a rendszer valamennyi irányítási kérdésével és az interdiszciplináris, valamint a nemzetközi együttműködés megvalósításával. A rendszerekkel szemben támasztott általános követelmények: véleménytöbbségen alapuló információfeldolgozás; szakszerű és tartalmi hűséggel bíró, tehát manipulációmentes információszolgáltatás; mindenki számára hozzáférhető információk; szakmai illetékesek közreműködése az információszolgáltatás munkaprogramjának kialakításában.

A program előírja különleges célmeghatározású tájékoztatási létesítmények kiépítését és működtetését is, pl. a környezetvédelem, a folyamszabályozás és adott esetben a szabványok feldolgozására. Létre kell hozni továbbá egy kutatási tájékoztatási központot, amely felvilágosítást tud adni arról, hogy ki, hol, mit és milyen eszközökkel kutat. Ezzel egyidejűleg tervbe vettek vizsgálatokat és modellkísérleteket a következő központi információs tervekhez vonatkozólag: számítástechnikai program; szakterminológia; tudományos publicisztika. Az egyes régiók fölötti tájékoztatási létesítmények között a szükséges mértékben kooperációs hálózatot kell létrehozni, amely biztosítja az interdiszciplináris együttműködést és a különböző szakterületekről származó valamennyi információ hozzáférhetőségét.

A hálózat koordinációját munkaközösség látja el, melyhez a szakmai tájékoztatási központok, a különleges céllal létrehozott tájékoztató intézmények valamint az alapvető tájékoztatási és dokumentációs társaságok tartoznak. A program további súlyponti kérdése az információ és dokumentáció infrastruktúrájának megteremtése. Az I+D-program végrehajtása szempontjából nagy jelentősége van a Tájékoztatási és Dokumentációs Társaság (Gesellschaft für Information und Dokumentation - GID) létrehozásának, amelyben az információ és dokumentáció infrastrukturális feladatainak megoldására össze kell fogni az alábbi központi létesítményeket: Dokumentációügyi Intézet (Institut für Dokumentationswesen - IDW);

Gépi Dokumentációs Központ (Zentralstelle für maschinelle Dokumentation - ZMD); Rendszerkutató Tanulmányi Csoport Tájékoztatói és Dokumentációs Kutató Részlege (Forschungsbereich Information und Dokumentation der Studiengruppe für Systemforschung - SfS); a darmstadti Matematikai és Adatfeldolgozási Társaság Nem-numerikus részlege; a Német Dokumentációs Társaság Dokumentációs Oktatási Intézete (Lehrinstitut für Dokumentation -LID- der Deutschen Gesellschaft für Dokumentation - DGD); a DGD Tájékoztatótudományi Dokumentációs Központja valamint a Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz mellett működő Könyvtártechnikai Központ. A társaság feladatai: alkalmazott kutatás és kísérleti fejlesztés; központi technikai szolgálat (adatfeldolgozás és reprográfia); központi tájékoztatói és dokumentációs tájékoztató szolgálat; dokumentátorok képzése a régiók fölötti tájékoztatói létesítmények számára; a nyilvános szervek I+D területén hozott intézkedéseinek szakmai támogatása; a régiók fölötti tájékoztatói létesítmények tervezésében és kiépítésében való részvétel; az I+D-program javításához szükséges eszközök tervezése; a régiók fölötti tájékoztatói létesítmények koordinálásában való részvétel és tanácsadás, valamint a megfelelő munkaközösségek titkárságának gondozása; részvétel a nemzetközi feladatok megoldásában és a nemzetközi irodák gondozása.

További infrastruktúra-intézkedések: a tudományos és műszaki szakemberképzés támogatása; a tudományos kutatási program a főiskolákon; tervtámogatás a következő területeken: a főiskolákon kívüli kutatás és fejlesztés, tapasztalatcserék, a tájékoztatás és dokumentáció szabványosítása, a tájékoztatói és dokumentációs technika továbbfejlesztése, központi könyvtári tervek, szakmai társaságok.

NEMZETKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉS

Az I+D-ellátás biztosításához nemzetközi munkamegosztásra van szükség, mivel nemzeti szinten nem áll rendelkezésre elegendő kapacitás az irodalom világméretű gyűjtéséhez és feltárásához; a nyelvi korlátok könnyebben leküzdhetők az irodalomnak az illető nyelvterületen való feltárása révén; az új beszerzésekről és megjelenésekről adott tájékoztatás - ha nemzetközi keretben szervezik - megkönnyíti a nehezen hozzáférhető irodalom (kutatási jelentések, konferenciaanyagok, stb.) használatát; több együttműködő esetén csökkennek az állandó költségek.

A nemzetközi munkamegosztás feltételezi az egységes módszerek és eszközök alkalmazását és fejlesztését, mivel ily módon az egyes országok anyagai átalakítás nélkül alkalmazhatók a többi országban. A követendő elv: az adatbetáplálás decentralizált nemzeti előkészítése, központi nemzetközi tárolás, az egész anyag nemzeti használata (mágnesszalag).

Jelenleg 40 nemzetközi vagy több ország által létrehozott közös tájékoztatói szervezet működik. Az együttműködés szervei a szakmai tájékoztatás terén: az egyes szakterületek tájékoztatói rendszerei - európai létesítmények (pl. EURATOM, ESRO, stb.), és világméretű szervezetek (IAEO, FAO); több szakterület közös tájékoztatói hálózata (EG/System, UNESCO/UNISIST); két- és többoldalu szervek, tervezetek (pl. Németország/Franciaország rákkutatása - MEDLARS/USA).

A szakterületek feletti együttműködés szervei: Európai Közösségek (EG - Minisztertanácsi határozat 1971; a nemzeti I+D-politikák összehangolása, az infrastrukturális témákkal való foglalkozás, gazdasági és pénzügyi központok, jog és szervezet valamint a képzés egységesítése); OECD (a nemzeti I+D-intézkedések összehangolása, tapasztalatcserék, az egyes országok tevékenységének vizsgálata); UNESCO (az információcseré megjavítása, Copyright, képző tanfolyamok, a technika korszerűsítése, stb.); Nemzetközi Dokumentációs Szövetség (FID - 57 tagországa van, 30 bizottsága működik: kutatás, terminológia, osztályozás, kompatibilitás, képzés, stb.); Könyvtárosegyesületek Nemzetközi Szövetsége (IFLA - 88 tagországa van, 20 grémiuma működik: egységesítés, kutatás, nemzetközi kölcsönzési forgalom, stb.); Nemzetközi Szabványügyi Szervezet (ISO - 59 tagország, 3 bizottság: terminológia, dokumentáció, információfeldolgozás).

A nemzetközi együttműködés fejlesztésével lehetővé válik a tudományos és technikai ismeretek szabad cseréje; a nemzetközi adottságok és fejlődési lehetőségek jobb személyzeti és pénzügyi hasznosítása az együttműködés, munkamegosztás és a közös tervvégrehajtás révén; a nemzetközi információcseréhez szükséges infrastruktúra megteremtése a multi-laterális ill. közös információs tervek tudományos, műszaki, szervezeti és személyzeti alapjainak fejlesztése révén; a tájékoztatás és dokumentáció nemzetközi feladatainak és terveinek eredményes megvalósításához szükséges előfeltételek nemzetközi szintű megteremtése.

A HASZNÁLÓK INFORMÁCIÓSZÜKSÉGLETE

A KUTATÁS INFORMÁCIÓSZÜKSÉGLETE

A kutató számára nélkülözhetetlen az azonos kutatási területen működő kollégák fontos publikációinak ismerete. Ezért egyrészt figyelemmel kíséri a szakmai folyóiratokban megjelent közleményeket, másrészt a szerzőkkel folytatott különlenyomat-csere révén direkt módon is információkat szerez az őt érdeklő új anyagokról. A tájékoztató szolgáltatásoktól azt várja, hogy egy új kutatási területre való áttérésekor témájához lehetőleg teljes, ugyanakkor kevés ballasztot tartalmazó publikációs jegyzéket kapjon. A továbbiakban pedig friss jelzéseket vár az újonnan megjelent anyagokról. Az NSZK dokumentációs szolgáltatásai lényegében eleget tudnak tenni ennek az információigénynek. A tudósok a szolgáltatások következő elégtelenségeit kifogásolják csak: túl nagy az átfutási idő a releváns publikáció megjelenése és nyilvántartása között; a szolgáltatások nem igazodnak kellően az egyéni igényekhez, s gyakran teszik szükségessé az utólagos egyéni válogatást; az irodalmi hivatkozások nem teljesek; a jelzett irodalom beszerzése a kölcsönzési forgalomban lassú és fáradságos; sok esetben hibásak a fordítások.

A GYAKORLAT INFORMÁCIÓSZÜKSÉGLETE

A gyakorlati szakemberek információigénye a kutatókénál lényegesen szélesebb körben mozog, kisebb idő alatt és kevesebb ráfordítással kell tisztázni a kérdéseket, az érdeklődés elsősorban a tényekre és adatokra,

valamint a rendelkezésre vonatkozik, módszertani kérdések iránt kisebb az igény. A gyakorlati szakemberek számára azok a tájékoztató kiadványok hasznosak, melyek magát az információt, s nem csupán annak forrását tartalmazzák. A köz- és gazdasági életben tevékenykedő döntéshozó és irányító erők információszükségletére az jellemző, hogy a szaktudományi, műszaki ismeretek és az igazgatásra vonatkozó adatok mellett gazdasági, szociális, jogi, pénzügyi, politikai információkat is igényelnek, feladatukhoz alkalmazkodó válogatásban. A gyakorlati feladatok megoldásához szükséges információk biztosítására a ma működő tájékoztatási és dokumentációs intézmények sokkal kevésbé képesek, mint a kutatói információszükséglet kielégítésére.

AZ ÁLLAMPÖLÉGÁROK ÉS A TÁRSADALMI CSOPORTOK INFORMÁCIÓSZÜKSÉGLETE

A magánszemélyek és a társadalmi csoportok az érdeklődésük kielégítéséhez és feladataik megoldásához szükséges szakmai információkat általánosan érhető, áttekinthető és könnyen hozzáférhető formában igénylik. Az információhordozó eszközök e használói csoport számára különösen jelentősek. A szükséges információkat ismertetések megfelelő formáiban kell rendelkezésre bocsátani, miközben a tudományos-műszaki információkhoz való direkt hozzáférést is biztosítani kell.

Irodalomellátás a szakmai tájékoztató rendszerek tervezése szempontjából

A Német Szövetségi Köztársaság kormányának a tájékoztatási és dokumentációs tevékenység színvonalának emelése érdekében hozott programjával (I+D-program) összefüggésben az Institut für Dokumentationswesen keretében működő Szakmai tájékoztató rendszerek (Fachinformationssystemen - FIS) tervezésére létrehozott tervezőcsoport 1975 februárjában ülést tartott, melynek az volt a célja, hogy megfogalmazza az NSZK egyéni használói és dokumentációs szervei jövőbeni irodalomellátásának téziseit. A Nachrichten für Dokumentation c. folyóiratban (1975. 2. no. 47-49. p.) megjelent téziseket (Literaturversorgung unter dem Aspekt der Planung von Fachinformationssystemen) SZINAINÉ LÁSZLÓ Zsuzsa tömörítette.

A. IRODALOM A HASZNÁLÓK RÉSZÉRE

ÁLTALÁNOS KÖVETELMÉNYEK

1.1. Az irodalomellátást az általános tájékoztatási szolgáltatás részeként kell felfogni.